

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІДЕРІВ, НЕОБХІДНИХ ОБ'ЄДНАНИМ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ ГРОМАДАМ УКРАЇНИ

УДК: 159.9:316.46:352.07(477)

Мартинюк Ірина Анатоліївна

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1644-5381>

Анотація. Реформа децентралізації в Україні, що супроводжується формуванням інституту місцевого самоврядування, зумовила посилення потреби в ефективних лідерах, здатних давати якісні відповіді на виклики часу. Це, у свою чергу, збільшує вимоги до особистості лідера та викликає необхідність розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді.

Для сприяння розвитку необхідних психологічних характеристик лідерів об'єднаних територіальних громад та забезпечення розвитку лідерського потенціалу молоді важливо з'ясувати, яких саме лідерів сьогодні потребують українці, що і склало мету дослідження автора. Завданнями дослідження були: узагальнити погляди політологів, психологів, філософів на психологічні характеристики лідерів; підготувати та провести експертне опитування представників об'єднаних територіальних громад з приводу психологічного портрету лідера; проаналізувати результати експертного опитування та скласти психологічний портрет лідера об'єднаної територіальної громади.

У результаті експертного опитування було описано психологічний портрет лідера, якого потребують сьогодні об'єднані територіальні громади України. Сприяння розвитку виокремлених психологічних характеристик має стати підґрунтям розвитку лідерського потенціалу молоді.

Ключові слова: лідерський потенціал, молодь, об'єднані територіальні громади, лідерські якості, психологічний портрет лідера.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформа децентралізації в Україні, що супроводжується

формуванням інституту місцевого самоврядування, зумовила, з одного боку, зростання ролі лідерів об'єднаних територіальних громад в економічному та політичному житті

держави в цілому та кожного громадянина зокрема, а з іншого, – посилення потреби в ефективних лідерах, здатних давати якісні відповіді на виклики часу.

У свою чергу, значущість ролі лідера збільшує вимоги до його особистості. Адже сьогодні цілком зрозуміло, що лідери об'єднаних територіальних громад України не можуть обмежитись простим виконанням інструкцій чи пізнанням і застосуванням чужого досвіду управління. Вони мають вибудовувати свою стратегію і тактику діяльності, виходячи з реалій свого регіону.

Посилення потреби в ефективних лідерах об'єднаних територіальних громад (ОТГ) викликає необхідність розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді.

Для сприяння розвитку необхідних психологічних характеристик лідерів ОТГ та забезпечення розвитку лідерського потенціалу молоді важливо з'ясувати, яких саме лідерів сьогодні потребують українці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В останні роки проблема лідерського потенціалу молоді вивчалась з різних її аспектів.

Зокрема, дослідниця Н. Бабкова-Пилипенко (2011) на підґрунті аналізу психолого-педагогічної, науково-методичної літератури уточнила сутність понять: „лідерство”, „лідер”, „лідерські якості”. Лідерство розглядається як соціальний процес взаємодії керів-

ника та групи, спрямований на досягнення загальної мети, при цьому лідер виступає як порадник, організатор і викладач, який мотивує послідовників шляхом власного прикладу чи іншого заохочення; лідерські якості розглядаються як сукупність психологічних якостей особистості (вольові якості, відповідальність, рішучість, гнучкість мислення), комунікативної та професійної компетентностей, умінь групової взаємодії, що розвиваються та вдосконалюються в процесі професійної діяльності. За словами дослідниці, у сучасному суспільстві лідер виступає вже не тільки як керівник, але і як, той, хто навчає підлеглих здійснювати ефективне самоуправління та виконувати завдання за мінімумом зовнішніх вказівок. Н. Бабкова-Пилипенко зауважує, що структурні компоненти лідерських якостей фахівців зумовлені специфікою професійної діяльності.

Л. Борщ (2007) обґрунтовує найбільш суттєві характеристики лідерства: по-перше, лідер повинен мати послідовників; по-друге, лідерство – це сфера взаємодії між лідером та членами команди, де проявляється вміння лідера будувати міцні відносини зі своїми послідовниками; по-третє, лідерство завжди засноване на авторитеті, в основі якого лежать якості, що мають найвищу цінність для членів певної групи; по-четверте, процес лідерства має свій початок і кінець і триває доти, доки лідер здійснює свою керівну функцію і послідовники йдуть за ним у досягненні мети; по-

п'яте, лідерство засноване на неформальному впливі лідера на своїх послідовників; пошосте, лідерство суб'єктивно сприймається кожним учасником групи і потребує від лідера чималих зусиль у постійній роботі над собою, щоб у будь-якій ситуації постійно підтверджувати очікування послідовників щодо лідерських якостей і лідерської поведінки. Л. Борщ також зауважує, що лідерство – це певна фаза на шляху зростання особистості, підприємства чи держави в цілому і без орієнтації на нові реалії чи передвісники цей феномен втрачає свою вартість.

І. Галяс (2011) зазначає, що лідер у сучасному соціально-філософському знанні – це особистість із стійкою системою певних завдань, здібностей, що формуються в процесі історичних видів діяльності й характеризують тип даного суспільства. Лідер, як втілення суб'єктивного фактору в умовах транзитивності сучасного суспільства, несе на собі відображення антропологічної кризи європейської моделі людини і виступає одночасно як «обличчя історії» (епохи), базовий носій суспільної свідомості та як самостійний індивідуально-особистісний активний зачинатель. За словами автора, сутність лідера, як «обличчя» історії, виявляється через аналіз його типових властивостей на фундаментальному рівні (індивіда), суб'єктно-особистісному рівні (особистості), на ідеально-духовному рівні (індивідуальності). Його базовими атрибутами є: «воля до влади», «воля до істини», «воля до

духовної досконалості». Зберігаючи загальні форми, ці атрибути за певних конкретно-історичних умов виявляються в модусах (одиночного), особливого (менталітету) і несуть на собі «відбиток» індивідуальності суб'єкта влади, його критерії ставлення до світу. Їх пріоритетність на етапах транзитивності суспільства обумовлює затребуваність конкретного типу лідера. І. Галяс обґрунтовує необхідність сучасному суспільству нового «ситуативного» типу сучасного лідера. Це всебічно розвинута особистість лідера – творця, що наділена особливими біо психосоціальними якостями і здібностями гармонізувати відносини в нестійкому етнічно багатоманітному, полі конфесійному і кризовому українському суспільстві. Вона може викликати довіру до себе мас, бо спирається в своїй діяльності на базові атрибути: волю до істини, волю до влади над обставинами й волю до влади над собою з орієнтиром на вдосконалення свого духовного світу.

Р. Котрухова (2009) описує лідера як ефективного комунікатора, обґрунтовує необхідність роботи з молоддю з удосконалення процесів розвитку та активізації лідерського потенціалу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Не зважаючи на невтомну увагу вчених до проблеми лідерства, питання психологічного портрету лідера сучасних вітчизняних ОТГ не стало об'єктом окремого до-

слідження. Залишається невизначеною структура лідерських якостей лідерів, необхідних сучасним ОТГ, не з'ясовані особливості їхнього розвитку, не розроблено та не обґрунтовано методику їхнього формування.

Мета нашого дослідження полягала у виявленні психологічних характеристик лідерів, які необхідні сьогодні ОТГ України. Відповідно його **завданнями** були: узагальнити погляди політологів, психологів, філософів на психологічні характеристики лідерів; підготувати та провести експертне опитування представників ОТГ з приводу психологічного портрету лідера; проаналізувати результати експертного опитування та скласти психологічний портрет лідера ОТГ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Узагальнення поглядів вітчизняних політологів (О. Березюк, 2017; В. Біленко, 2009; Я. Казюк, 2017; О. Симоненко, 2010), економістів (Р. Бондарчук, 2017; Л. Борщ, 2007; С. Коляда, К. Комарова, 2017), філософів (І. Галяс, 2011), психологів (А. Мітлош, 2007; В. Татенко, 2004), а також зарубіжних дослідників (Р. Котрухова, 2009; О. Краснояруженська, 2008; R. Cansoy, 2017; A. Haley, 2012; M. J. Hao, R. Yazdanifard, 2015; A. Khan, W. Ahman, 2012; A. Luthra, R. Dahiya, 2015; S. Simpson, 2013) на риси, здібності, навички лідерів стало підґрунтям для формування такого переліку психологіч-

них характеристик, запропонованого для експертного оцінювання:

Юридично підготовлений. 2. Знає, як активізувати економіку. 3. Знає ресурси громади для її розвитку. 4. Компетентний, професіонал у своїй справі. 5. Ерудований. 6. Здатний творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно. 7. Бачить перспективу розвитку, уміє планувати, стратегічно мислить. 8. Успішно вирішує складні проблеми у критичній ситуації. 9. Уміє знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіє гнучким мисленням. 10. Має добре розвинуту інтуїцію. 11. Відкритий до змін і легко навчається нового. 12. Розумний, критично мислить. 13. Вміє сформулювати свою ідею. 14. Вміє приймати непопулярні рішення. 15. Чітко бачить свою мету, може визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, йде до її досягнення. 16. Тактовний, дипломатичний, вміє знайти правильний тон спілкування, вести переговори у конфліктних ситуаціях, управляти конфліктами та вирішувати їх. 17. Харизматичний, має авторитет, впливовість (здобути самостійно), може вести за собою маси; здобувати послідовників. 18. Прагне співпраці, вміє підібрати людей і працювати у команді, керувати командою. Здатний залучати до свого задуму команду послідовників. 19. Комунікабельний, вміє спі-

лкуються з людьми. 20. Вміє аналізувати складні ситуації у стосунках людей, розпізнавати їх емоції, передбачати наслідки поведінки людей, прогнозувати поведінку інших. 21. Гнучкий у спілкуванні. 22. Має організаторські здібності, уміє надихати та мотивувати інших. 23. Вміє доносити інформацію, отримувати і давати зворотній зв'язок. 24. Вміє відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини. 25. Здатний до самоорганізації. 26. Ініціативний, може ініціювати зміни. 27. Наполегливий. 28. Мужній. 29. Внутрішньо сильний, вольовий. 30. Рішучий. 31. Щирий, чесний з людьми. 32. Уміє захищати народні інтереси. 33. Уміє завоювати повагу та довіру людей, надійний. 34. Відповідальний, готовий взяти на себе відповідальність за колектив. 35. Самокритичний. 36. Позитивно ставиться до людей, дотримується загальнолюдських моральних цінностей. 37. Має високий рівень внутрішньої мотивації до роботи. 38. Прагне успіху, високих результатів. 39. Прагне до істини. 40. Прагне до духовної досконалості. 41. Із стійкими поглядами. 42. Прагне лідерства, вести за собою. 43. Проявляє мотивацію першості (має кращі, ніж в інших результати, що демонструють його професіоналізм, компетентність, здібності, таланти та інші видатні якості). 44. Впевнений у собі. 45. Високий рівень самосвідомості, знає себе (свої сильні і слабкі сторони). 46. Адекватна самооцінка і

саморегуляція. 47. Усвідомлює важливість лідерства та його ефективності. 48. Соціально активний. 49. Енергійний, ентузіаст. 50. Прагне до саморозвитку і самовдосконалення, розвиває свої унікальні здібності. 51. Мотивує інших до професійного зростання, вдосконалення, розвитку талантів. 52. Фізично витривалий. 53. Незалежний. 54. Мобільний. 55. Занурений і закоханий у свою справу. 56. Емоційно стабільний. 57. Психологічно надійний – здатний підтримувати необхідний рівень «Я хочу», «Я можу» і «Я повинен» в різних особливо напружених ситуаціях життєдіяльності. 58. Вміє управляти стресом, має навички саморегуляції.

Експерти мали можливість також доповнити запропонований перелік іншими психологічними характеристиками, на свій розсуд.

Зазначені психологічні характеристики були надруковані кожна на окремій картці, без нумерації.

Процедура експертного опитування проводилась у два етапи:

1) Попередній етап – опитувались представники медичних, освітніх, адміністративних, комунальних, культурних послуг та приватні підприємці ОТГ – для з'ясування їхнього бачення перспектив розвитку ОТГ (близьких та віддалених).

2) Основний етап – до опитування залучались представники керівних органів ОТГ усіх областей України (на добровільних засадах).

Відтак участь у дослідженні взяли представники ОТГ областей: Вінницької (Брацлавська ОТГ, Студенянська ОТГ), Волинської (Шацька ОТГ), Дніпропетровської (Петриківська ОТГ, Солонянська ОТГ, Ляшківська ОТГ, Новолатівська ОТГ, Лихівська селищна ОТГ, Українська сільська рада, Раївська сільська рада, Миколаївська ОТГ, Апостолівська ОТГ), Житомирської (Новоборівська ОТГ, Миропільська ОТГ), Запорізької (Гуляйпільська міська територіальна громада, Михайлівська сільська ОТГ, Веселівська ОТГ, Преображенська ОТГ, Якимівська ОТГ), Івано-Франківської (Ямницька ОТГ, Делятинська ОТГ, Витвицька ОТГ, Спаська сільська рада, Брошнів-Осадська ОТГ, Рожнівська ОТГ, Войнилівська ОТГ), Кіровоградської (Помічнлянська ОТГ, Маловисківська ОТГ, Бобринецька міська ОТГ), Київської (Дівичківська ОТГ, Студениківська ОТГ, Медвинська ОТГ, Фурсівська ОТГ), Луганської (Біловодська селищна рада), Львівської (Кам'янка-Бузька ОТГ, Українська ОТГ), Миколаївської (Мостівська сільська рада, Володимирівська сільська рада, Коблівська ОТГ), Одеської (Лиманська ОТГ, Мологівська сільська рада), Полтавської (Піщанська ОТГ, Засульська сільська рада, Нехворощанська ОТГ), Рівненської (Козинська сільська рада, Мирогощанська ОТГ, Миляцька сільська рада, Бугринська ОТГ, Клесівська ОТГ), Сумської (Боромлянська ОТГ, Краснопільська ОТГ, Новослобідська сільська рада), Тернопільської

(Шумська ОТГ, Вишнівецька селищна ОТГ, Скала-Подільська ОТГ, Байковецька ОТГ, Лановецька міська ОТГ), Харківської (Золочівська селищна ОТГ), Херсонської (Долматівська ОТГ, Тавричанська ОТГ, Музиківська ОТГ, Великокопанівська ОТГ, Чаплинська ОТГ), Хмельницької (Новоушицька селищна ОТГ, Слобідсько-Кульчієвецька сільська рада, Ленківська сільська рада, Антонінська ОТГ, Грицівська ОТГ, Вовковинецька селищна ОТГ), Черкаської (Паланська ОТГ, Мліїнська сільська ОТГ, Карашинська ОТГ, Драбівська ОТГ), Чернівецької (Тереблеченська ОТГ, Кіцманська ОТГ, Сокирянська ОТГ), Чернігівської (Семенівська міська рада). Кількість експертів на даному етапі опитування – 80 осіб.

Перед експертами було поставлене таке завдання: «Пригадайте список складених вами та вашими колегами перспектив розвитку вашої об'єднаної територіальної громади. Подумайте, якими психологічними характеристиками мають володіти лідери цієї громади для того, щоб вони могли реалізувати намічене, та оберіть із запропонованого переліку (що на картках) ті 10, які, на вашу думку, найбільше потрібні для цього. Обрані картки пронумеруйте від 1 до 10 за значущістю психологічної характеристики, так, щоб № 1 отримала психологічна характеристика, найголовніша, на ваш погляд, для лідерів об'єднаної територіальної громади, а № 10 – що менш важлива у порівнянні з попередніми. Якщо серед запро-

понованих психологічних характеристик якоїсь не вистачає, на вашу думку, ви можете дописати її на порожній картці та покласти до обраного переліку, відповідно пронумерувавши».

Дослідження проводилось протягом липня – вересня 2018 р.

На попередньому етапі експертного опитування були актуалізовані уявлення експертів про ближню та віддалену перспективу

Таблиця 1.

Результати вибору експертами найважливіших психологічних характеристик лідерів ОТГ

№	Психологічна характеристика	Кількість виборів
1	2	3
1	Юридична підготовленість	42
2	Знання способів активізації економіки	35
3	Знання ресурсів громади для її розвитку	52
4	Компетентність, професіоналізм у своїй справі	42
5	Ерудованість	27
6	Здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно	49
7	Уміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити	59
8	Уміння успішно вирішувати складні проблеми у критичній ситуації	38
9	Уміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням	45
10	Добре розвинута інтуїція	25
11	Відкритість до змін, легкість у навчанні нового	46
12	Розум, критичне мислення	42
13	Вміння сформулювати свою ідею	29
14	Вміння приймати непопулярні рішення	29
15	Чітке бачення своєї мети, уміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення	15
16	Тактовність, дипломатичність, уміння знайти правильний тон спілкування, вести переговори у конфліктних ситуаціях, управляти конфліктами та вирішувати їх	16
17	Харизматичність, авторитетність, впливовість (здобута самостійно), уміння вести за собою маси; здобувати послідовників	17
18	Прагнення співпраці, уміння підібрати людей і працювати у команді, керувати командою. Здатність залучати до свого задуму команду послідовників	18
19	Комунікабельність, уміння спілкуватись з людьми	19
20	Уміння аналізувати складні ситуації у стосунках людей, розпізнавати їх емоції, передбачати наслідки поведінки людей, прогнозувати поведінку інших	20
21	Гнучкість у спілкуванні	21
22	Організаторські здібності, уміння надихати та мотивувати інших	22
23	Уміння доносити інформацію, отримувати і давати зворотній зв'язок	23
24	Уміння відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини	24
25	Здатність до самоорганізації	25
26	Ініціативність, здатність ініціювати зміни	38
27	Наполегливість	24
28	Мужність	22
29	Внутрішня сила, сила волі	24
30	Рішучість	28
31	Щирість, чесність з людьми	31
32	Уміння захищати народні інтереси	26

© Мартинюк І. А.

розвитку їхнього краю, виявлено чимало спільних та відмінних рис в таких уявленнях представників різних ОТГ.

Під час основного етапу експертного опитування кожна із запропонованих психологічних характеристик отримала чималу кількість виборів (див. Табл. 1).

Як бачимо з Табл. 1, кожна із запропонованих психологічних характеристик, на думку експертів, є важливою для лідерів ОТГ. При цьому перші місця у рейтингу важливих психологічних характеристик лідерів ОТГ за кількістю виборів опитуваних посідають:

- уміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити;
- знання ресурсів громади для її розвитку;
- прагнення співпраці, уміння підібрати людей і працювати у команді, керувати ко-

мандою, здатність залучати до свого задуму команду послідовників;

- здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно;
- відкритість до змін, легкість у навчанні нового;
- чітке бачення своєї мети, уміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення;
- уміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням;
- відповідальність, готовність взяти на себе відповідальність за колектив;
- юридична підготовленість;

Таблиця 2.

Результати рангування психологічних характеристик, необхідних лідерам ОТГ

Психологічна характеристика	Середня оцінка	Ранг
Уміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити	4,81	7
Знання ресурсів громади для її розвитку	4,9	11
Прагнення співпраці, уміння підібрати людей і працювати у команді, керувати командою, здатність залучати до свого задуму команду послідовників	4,4	2
Здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно	4,88	9
Відповідальність, готовність взяти на себе відповідальність за колектив	4,89	10
Чітке бачення своєї мети, уміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення	4,6	5
Відкритість до змін, легкість у навчанні нового	4,83	8
Уміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням	4,48	3
Розум, критичне мислення	4,55	4
Юридична підготовленість	4,7	6
Компетентність, професіоналізм у своїй справі	3,9	1

- компетентність, професіоналізм у своїй справі;
- розум, критичне мислення.

У межах переліку психологічних характеристик, що найчастіше обирались опитуваними, було проведене рангування відповідно до середньої оцінки експертів (див. Табл. 2).

Як бачимо з Табл. 2, кожна із виокремлених характеристик оцінювалась експертами досить високо (отримані середні значення оцінок лежать у площині середніх балів). При цьому рейтинг найважливіших психологічних характеристик лідерів ОТГ матиме такий вигляд:

- Компетентність, професіоналізм у своїй справі;
- Прагнення співпраці, вміння підібрати людей і працювати у команді, керувати командою, здатність залучати до свого задуму команду послідовників;
- Уміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням;
- Розум, критичне мислення;
- Чітке бачення своєї мети, вміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення;
- Юридична підготовленість;
- Уміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити;

- Відкритість до змін, легкість у навчанні нового;
- Здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно;
- Відповідальність, готовність взяти на себе відповідальність за колектив;
- Знання ресурсів громади для її розвитку.

Групу якостей, що вважаються необхідними лідерам ОТГ третиною експертів, є: тактовність, дипломатичність, вміння знайти правильний тон спілкування, вести переговори у конфліктних ситуаціях, управляти конфліктами та вирішувати їх; соціальна активність; вміння успішно вирішувати складні проблеми у критичній ситуації; організаторські здібності, вміння надихати та мотивувати інших; ініціативність, здатність ініціювати зміни; комунікабельність, вміння спілкуватись з людьми; знання способів активізації економіки; харизматичність, авторитетність, впливовість (здобута самостійно), вміння вести за собою маси; здобувати послідовників; прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, розвиток своїх унікальних здібностей; готовність займатись самоосвітою. Цілком ймовірно, що ці психологічні характеристики є важливим доповненням наведеного вище переліку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Психологічний портрет лідерів, яких потребують сьогодні об'єднані територіальні громади України, представлений багатьма психологічними хара-

ктеристиками, які стосуються як когнітивної, так і комунікативної та мотиваційної сфери особистості.

Зокрема, когнітивну сферу лідера ОТГ складають такі основні характеристики: компетентність, професіоналізм у своїй справі; вміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням; розум, критичне мислення; юридична підготовленість; вміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити; відкритість до змін, легкість у навчанні нового; здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно; знання ресурсів громади для її розвитку. Допоміжні – вміння успішно вирішувати складні проблеми у критичній ситуації; знання способів активізації економіки.

Комунікативну сферу лідера ОТГ складають такі основні характеристики: прагнення співпраці, вміння підібрати людей і працювати у команді, керувати командою, здатність залучати до свого задуму команду послідовників; відповідальність, готовність взяти на себе відповідальність за колектив. Допоміжні – тактовність, дипломатичність, вміння знайти правильний тон спілкування, вести переговори у конфліктних ситуаціях, управляти конфліктами та вирішувати їх; соціальна активність; організаторські здібності, вміння надихати та мотивувати інших; ініціативність, зда-

тність ініціювати зміни; комунікабельність, вміння спілкуватись з людьми; харизматичність, авторитетність, впливовість (здобута самостійно), вміння вести за собою маси; здобувати послідовників.

Мотиваційну сферу лідера ОТГ складають такі основні характеристики: чітке бачення своєї мети, вміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення. Допоміжні – прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, розвиток своїх унікальних здібностей; готовність займатись самоосвітою.

Сприяння розвитку зазначених характеристик має стати підґрунтям формування лідерського потенціалу молоді.

Перелік використаних джерел:

1. Бабкова-Пилипенко Н. П. Формування лідерських якостей майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет”, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим. Ялта, 2011. 23 с.
2. Березюк О. Закон про ОТГ: «плюси» та «мінуси». URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/zakon-pro-otg-plyusy-ta-minusy> (дата звернення 02.07.2018).
3. Біленко В. А. Регіональне лідерство та його вплив на розвиток політичної конкуренції: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. К., 2009. 32 с.
4. Бондарчук Р. Секрет успіху українських ОТГ: самовідомість і самоорганізація. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2283673-sekret-uspihu>

-ukrainskih-otg-samosvidomist-i-samoorganizacia.html

(дата звернення 02.07.2018).

5. *Борщ Л. В.* Економічні засади та інноваційні технології формування й використання лідерського потенціалу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Науково-дослідний економічний інститут. К., 2007. 20 с.

6. *Гаврилюк І.* Коли влада – це громада. URL: <http://report.if.ua/socium/koly-vlada-ce-gromada-golovam-ukrayinskyh-otg-pokazaly-yak-zhyvut-polski-%D2%91minu/> (дата звернення 02.07.2018).

7. *Галан І. М.* Психодіагностика: навч. посіб. К.: Академвидав, 2009. 464 с.

8. *Галас І. А.* Лідер як суб'єкт владної діяльності в умовах сучасного транзитивного суспільства (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Севастопольський національний технічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Сімферополь, 2011. 20 с.

9. *Казюк Я.* Громаді є сенс об'єднуватися, якщо вона здатна буде забезпечити якісні послуги і сталий розвиток. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/6777> (дата звернення 02.07.2018).

10. *Комарова К. В., Коляда С. П.* Лідерство: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Дніпро, 2017. 430 с.

11. *Котрухова Р. И.* Эффективное лидерство и развитие лидерского потенциала современной молодежи // Вестник Челябинского государственного университета. 2009. № 14 (152). Специальный выпуск. С. 54–58.

12. *Краснояруженская Е. А.* Лидерство как ценность современной молодежи // Вестник Ставропольского государственного университета. 2008. № 56. С. 198–202.

13. *Мітлош А. Г.* Психологічний аналіз обдарованості членів молодіжних громадських об'єднань: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України. К., 2007. 23 с.

14. *Симоненко О. В.* Лідерський вплив на модернізаційні процеси в незалежній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса Національної

Академії наук України. К., 2010. 18 с.

15. *Танчин І. З.* Соціологія: навч. посіб. [3-тє вид., перероб. і доп.]. К.: Знання, 2008. 351 с.

16. *Татенко В.* Лідер XXI / LIDER XXI. Соціально-психологічні студії. К.: Вид. дїм. «Корпорація», 2004. 182 с.

17. *Cansoy R.* The effectiveness of leadership skills development program for university students // Journal of history culture and art research, 2017. 6(3). P. 65–87.

18. *Haley D.* The 7 crucial skills of leadership. URL: http://www.academyleadership.com/brochures/AcademyLeadership_7CrucialSkills.pdf (дата звернення 07.07.2018).

19. *Hao M. J., Yazdanifard R.* How effective leadership can facilitate change in organizations through improvement and innovation // Global Journal of management and business research: a administration and management. 2015. Vol. 15. Issue 9. Version 1.0.

20. *Khan A., Ahman W.* Leader's interpersonal skills and its effectiveness at different levels of management // International Journal of business and social science. 2012. Vol. 3. Nj 4. [Special Issue – February 2012]. P. 296–305.

21. *Luthra A., Dahiya R.* Effective leadership is all about communicating effectively: connecting leadership and communication // International journal of management and business studies, 2015. Vol. 5, Issue 3, July–Sept.

22. *Simpson S.* Top ten leadership skills. Book 1. Skills 1–5. 2013. URL: https://ballsbridge.wholeschoolvle.com/pluginfile.php/4227/mod_resource/content/1/top-ten-leadership-skills-book-1.pdf (дата звернення 07.07.2018).

23. *Simpson S.* Top ten leadership skills. Book 2. Skills 6–10. 2013. URL: <http://nigc.ir/portal/File/ShowFile.aspx?ID=1f916bf4-6058-4582-ac77-336efc157c1a> (дата звернення 07.07.2018).

References (Transliteration):

1. *Babkova-Pylypenko N. P.* (2011) Formyvannia liderskykh yakostey maybytnih ekonomistiv y procesi profesynoyi pidgotovky [Formation of leadership qualities of future

- economists in the process of training]. Yalta. [in Ukrainian].
2. Bereziuk O. (2017) Zakon pro OTG: «plyusy» ta «minusy» [Law on the UTC: “pluses” and “minuses”]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/zakon-pro-otg-plyusy-ta-minusy> [in Ukrainian].
 3. Bilenko V. A. (2009) Regionalne liderstvo ta yogo vplyv na rozvytok politychnoyi konkurenciyi [Региональное лидерство та його вплив на розвиток політичної конкуренції]. Kyiv. [in Ukrainian].
 4. Bondarchuk R. (2017) Secret uspihu ukrayinskukh OTG: samosvidomist i samoorganizaciya [The secret to the success of Ukrainian UTC: self-awareness and self-organization]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2283673-sekret-uspihu-ukrainskih-otg-samosvidomist-i-samoorganizacia.html> [in Ukrainian].
 5. Borshch L. V. (2007) Ekonomichni zasady ta innovaciyni tehnologiyi formuvannia y vykorystannia liderskogo potencialu [Economic fundamentals and innovative technologies for the formation and use of leadership potential]. Kyiv. [in Ukrainian].
 6. Gavryliuk I. (2018) Koly vlada – ce gromada. [When power is community]. URL: <http://report.if.ua/socium/koly-vlada-ce-gromada-golovam-ukrayinskyh-otg-pokazaly-yak-zhyvut-polski-%D2%91miny/> [in Ukrainian].
 7. Galian I. M. (2009) Psyhodiagnostyka [Psychodiagnosics]. Kyiv. [in Ukrainian].
 8. Galias I. A. (2011) Lider yak subiekt vladnoyi diyalnosti v ymovah suchasnogo tranzytynogo suspilstva (socialno-filosofskuy analiz) [The leader as a subject of power in the conditions of modern transitive society (socio-philosophical analysis)]. Simferopol. [in Ukrainian].
 9. Kaziuk Ya. (2017) Gromadi ye sens obyednuvatysia, yakshcho vona zdatna bude zabezpechyty yakisni poslugy I stalyi rozvytok [It makes sense for community to unite if it is able to provide quality services and sustainable development]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/6777> [in Ukrainian].
 10. Komarova K. V., Koliada S. P. (2017) Liderstvo [Leadership]. Dnipro. [in Ukrainian].
 11. Kotruhova R. I. (2009) Effektivnoye liderstvo I razvitiye liderskogo potencyala sovremennoy molodegi [Effective leadership and development of the leadership potential of modern youth]. Cheliabinsk. [in Russian].
 12. Krasnoyarugenskaya Ye. A. (2008) Liderstvo kak cennost sovremennoy molodegi [Leadership as a value for modern youth]. Stavropol. [in Russian].
 13. Mitlosh A. G. (2007) Psyhologichnyi analiz obdarovovanosti chleniv molodignyh gromadskyh obyednan [Psychological analysis of giftedness of members of youth public associations]. Kyiv. [in Ukrainian].
 14. Symonenko O. V. (2010) Liderskyi vplyv na modernizaciyni procesy v nezalezhnyy Ukraini [Leadership influence in modernization processes in independent Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian].
 15. Tanchyn I. Z. (2008) Sociologiya [Sociology]. Kyiv. [in Ukrainian].
 16. Tatenko V. (2004) LIDER XXI. Socialno-psyhologichni studiyi [Leader XXI. Socio-psychological studios]. Kyiv. [in Ukrainian].
 17. Cansoy R. (2017) The effectiveness of leadership skills development program for university students. *Karabük*. [in English].
 18. Haley D. (2012) The 7 crucial skills of leadership. URL: <http://www.academyleadership.com> [in English].
 19. Hao M. J., Yazdanifard R. (2015) How effective leadership can facilitate change in organizations through improvement and innovation. USA. [in English].
 20. Khan A., Ahman W. (2012) Leader’s interpersonal skills and its effectiveness at different levels of management. USA. [in English].
 21. Luthra A., Dahiya R. (2015) Effective leadership is all about communicating effectively: connecting leadership and communication. *JO*. [in English].
 22. Simpson S. (2013) Top ten leadership skills. Book 1. Skills 1–5. URL: <https://bookboon.com>. [in English].
 23. Simpson S. (2013) Top ten leadership skills. Book 2. Skills 6–10. URL: <https://bookboon.com>. [in English].

Martyniuk Iryna

Candidate of psychological sciences, associate professor, associate professor of department of psychology at National University of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF LEADERS, NECESSARY TO THE UNION TERRITORIAL CITIZENS OF UKRAINE

ABSTRACT

The reform of decentralization in Ukraine, which was accompanied by the formation of the institution of local self-government, led, on the one hand, to the growth of the role of leaders of the united territorial communities in the economic and political life of the state as a whole and every citizen in particular, on the other hand, – the strengthening of the need for effective leaders capable of giving quality responses to the challenges of time. This, in turn, increases the requirements for the leader's personality and causes the need to develop the leadership potential of modern youth.

To promote the development of the necessary psychological characteristics of the leaders of the united territorial communities and to ensure the development of the leadership potential of young people, it is important to find out what leaders today need Ukrainians, which was the goal of the author's research. The objectives of the study were: to summarize the views of political scientists, psychologists, philosophers on the psychological characteristics of leaders; to prepare and conduct an expert survey of the representatives of the united

territorial communities regarding the psychological portrait of the leader; analyze the results of an expert survey and draw up a psychological portrait of the leader of the united territorial community.

The study found that the psychological portrait of the leaders, which are needed today by the united territorial communities of Ukraine, is represented by many psychological characteristics that relate both to the cognitive, and to the communicative and motivational sphere of the individual.

In particular, the cognitive sphere of the leader of OTG are the following main characteristics: competence, professionalism in their business; the ability to find new methods, ways to implement a plan or solution, quickly switch from one way of doing a task to another, mastering flexible thinking; mind, critical thinking; legal readiness; ability to see prospects of development, planning, strategic thinking; openness to change, ease of learning new; the ability to creatively approach the solution of various problems, to think non-standard; knowledge of community resources for its development. Auxiliary – the ability to successfully solve complex problems in a critical situation; knowledge of ways to activate the economy.

The communicative sphere of the leader of the OTG consists of the following main characteristics: the desire for cooperation, the ability to pick people and work in the team,

© *Мартинюк І. А.*

manage the team, the ability to engage a team of followers in their design; responsibility, willingness to take responsibility for the team. Auxiliary – tact, diplomacy, ability to find the right tone of communication, negotiate in conflict situations, manage conflicts and solve them; social activity; Organizational abilities, ability to inspire and motivate others; initiative, ability to initiate change; communication skills, ability to communicate with people; charisma, authority, influence (obtained independently), ability to lead a mass; to get followers

The motivational sphere of the leader of the OTG consists of the following main characteristics: a clear vision of their goal, the ability to identify problems and obstacles that are in the way of its achievement, the ability to go to achieve it. Auxiliary – the desire for self-development and self-development, the development of their unique abilities; readiness to engage in self-education.

Promoting the development of these characteristics should become the basis for the formation of youth leadership potential.

Keywords: leadership potential, youth, united territorial communities, leadership qualities, and psychological portrait of the leader.

Мартынюк Ирина Анатольевна

Кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры психологии Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев (Украина)

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛИДЕРОВ, НЕОБХОДИМЫХ

ОБЪЕДИНЕННЫМ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫМ ОБЩИНАМ УКРАИНЫ

Аннотация. Реформа децентрализации в Украине, что сопровождается формированием института местного самоуправления, обусловила, с одной стороны, возрастание роли лидеров объединенных территориальных общин в экономической и политической жизни государства в целом и каждого гражданина в частности, а с другой – усиление потребности в эффективных лидерах, способных давать качественные ответы на вызовы времени. Это, в свою очередь, увеличивает требования к личности лидера и вызывает необходимость развития лидерского потенциала современной молодежи.

Для содействия развитию необходимых психологических характеристик лидеров объединенных территориальных общин и обеспечение развития лидерского потенциала молодежи важно выяснить, каких именно лидеров сегодня нуждаются украинцы, и составило цель исследования автора. Задачами исследования были: обобщить взгляды политологов, психологов, философов психологические характеристики лидеров; подготовить и провести экспертный опрос представителей объединенных территориальных общин по поводу психологического портрета лидера; проанализировать результаты экспертного опроса и составить психологический портрет лидера объединенной территориальной общины.

© Мартынюк І. А.

В ходе исследования было выяснено, что психологический портрет лидеров, в которых нуждаются сегодня объединены территориальные общины Украины, представленный многими психологическими характеристиками, которые касаются как когнитивной, так и коммуникативной и мотивационной сферы личности.

В частности, когнитивную сферу лидера ОТГ составляют следующие основные характеристики: компетентность, профессионализм в своем деле; умение находить новые методы, способы для воплощения плана или решения, быстро переключаться с одного способа решения задачи на другой, владение гибким мышлением; ум, критическое мышление; юридическая подготовленность; умение видеть перспективы развития, планировать, стратегически мыслить; открытость к изменениям, легкость в обучении нового; способность творчески подходить к решению различных проблем, мыслить нестандартно; знания ресурсов общества для ее развития. Вспомогательные – умение успешно решать сложные проблемы в критической ситуации; знание способов активизации экономики.

Коммуникативную сферу лидера ОТГ составляют следующие основные характеристики: стремление сотрудничества, умение подобрать людей и работать в команде, руководить командой, способность привлекать к своему замыслу команду последователей; ответственность, готовность взять на себя ответ-

ственность за коллектив. Вспомогательные – тактичность, дипломатичность, умение найти правильный тон общения, вести переговоры в конфликтных ситуациях, управлять конфликтами и решать их; социальная активность; организаторские способности, умение вдохновлять и мотивировать других; инициативность, способность инициировать изменения; коммуникабельность, умение общаться с людьми; харизматичность, авторитетность, влияние (получено самостоятельно), умение вести за собой массы; приобретать последователей.

Мотивационную сферу лидера ОТГ составляют следующие основные характеристики: четкое видение своей цели, умение определить проблемы и препятствия, стоящие на пути ее достижения, способность идти к ее достижению. Вспомогательные – стремление к саморазвитию и самосовершенствованию, развитие своих уникальных способностей; готовность заниматься самообразованием.

Содействие развитию указанных характеристик должна стать основой формирования лидерского потенциала молодежи.

Ключевые слова: лидерский потенциал, молодежь, объединенные территориальные общины, лидерские качества, психологический портрет лидера.

Дата отримання статті: 01.09.2018

Дата рекомендації до друку: 16.09.2018

Дата оприлюднення: 27.09.2018

© Мартинюк І. А.